

موسیقی ایران

از انقلاب مشروطیت تا انقلاب جمهوری اسلامی ایران

دکتر امیر اشرف آریان پور

با امکال
سمیه جعفری

۱۳۹۳

سرسنانه	آریان پور، امیر اشرف، ۷-۱۳۰۷-
عنوان و نام پدیدآور	موسیقی ایران، از انقلاب مشروطیت تا انقلاب جمهوری اسلامی ایران / امیر اشرف آریان پور، با همکاری حمیده جعفری.
مشخصات نشر	تهران: مؤسسه تألیف، ترجمه و نشر آثار هنری «متن»، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	۳۹۴ص: مصور.
شابک	۹۷۸-۹۶۴-۲۳۲-۱۶۲-۹
وضعیت فهرست‌نویسی	فیا.
یادداشت	کتابخانه - نمایه.
موضوع	موسیقی - ایران - قرن ۱۳-۱۴ق - تاریخ و نقد
موضوع	ایران تاریخ - پهلوی، ۱۳۰۴-۱۳۵۷.
شناسه افزوده	جعفری، حمیده.
شناسه افزوده	فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران. مؤسسه تألیف، ترجمه و نشر آثار هنری «متن».
رده‌بندی کنگره	ML ۳۳۴/۵/۱۴ م۸ ۱۳۹۲
رده‌بندی دیویی	۷۸۹/۰۹
شماره کتابشناسی ملی	۲۷۳۴۴۳۶

«مؤسسه تألیف، ترجمه و نشر آثار هنری «متن»

موسسه ایران، انقلاب مشروطیت تا انقلاب جمهوری اسلامی ایران

نتر امیر اشرف آریان پور

همکاری: حمیده جعفری

طراح: دکتر علی اصغر ایمان‌زاده

تألیف: آریان پور، امیر اشرف

نوبت چاپ: ۱۳۹۳

شمارگان: ۱۰۰ نسخه

چاپخانه دیجیتال فرهنگستان

ISBN: 978-964-232-162-9

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۳۲-۱۶۲-۹

کلیه حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است

مؤسسه: تهران - انتهای خیابان فلسطین جنوبی - خیابان لقمان ادهم - بن بست بودرجه - مؤسسه تألیف،

ترجمه و نشر آثار هنری «متن». تلفن: ۴-۶۶۴۹۸۶۹۲ - دورنگار: ۶۶۹۵۱۶۶۲ - صندوق پستی: ۱۳۱۱۲

پست الکترونیک: Info@matnpublishers.ir

فروشگاه مرکزی: خیابان ولی عصر - نرسیده به چهارراه طالقانی - شماره ۱۵۵۰ - ساختمان مرکزی فرهنگستان هنر.

تلفن: ۶۶۴۹۰۹۹۰

فروشگاه اینترنتی: www.matnpublishers.ir

فهرست

- ۹..... پیشگفتار
- ۱۱..... اوضاع اجتماعی، سیاسی و هنری دوران قاجار
 اوضاع هنری در قاجار... ۱۵ / گزارش های ایرانیان از هنرهای صحنه ای در فرنگ... ۱۷ /
 مشاهدات هنری ناصرالدین شاه... ۱۹ / توشه سفرهای ناصرالدین شاه از فرنگ... ۲۲
- ۳۳..... شکل گیری نهادهای فرهنگی دگرگونی موسیقی ایران
 تأسیس شعبه هنرهای نمایشی دارالفنون... ۳۳ / دسته موزیک سلطنتی... ۳۳ / شعبه
 موزیک نظام... ۳۴ / شعبه موزیک در دوره ناصری... ۳۵ / ضبط صفحه در ایران دوره
 قاجار... ۳۷ / موسیقی ایران در دوره مشروطه... ۳۹ / کلاس موزیک... ۳۹ / انجمن
 موزیکال... ۴۰ / مدرسه موزیک... ۴۱ / از دوره موزیک تا هنرستان موسیقی... ۴۳ / نامه
 قمرالملوک وزیری به دشتی، مدیر روزنامه ملی سرخ... ۴۶ / شرایط تحصیل در هنرستان
 موسیقی... ۴۷ / درخواست تأسیس مدرسه مخصوص موسیقی... ۴۸ / ارکستر سمفونی
 بلدیّه... ۵۲ / ارکستر هنرستان موسیقی... ۵۴ / نظر جلالی لقی درباره مین باشیان... ۵۴ /
 اداره موسیقی کشور... ۵۵ / مجله موسیقی... ۵۹ / هنرستان موسیقی... ۵۹ / موسیقی
 در سازمان پرورش افکار... ۵۹ / ارکستر استادان اداره موسیقی کشور... ۶۰ / استادان موسیقی
 چک و سلواکی در تهران... ۶۰ / افتتاح رادیو ایران... ۶۲ / خبر موسیقی... ۶۰ / سمپرت ها (قبل
 از شهریور ۱۳۲۰)... ۶۴ / هنرستان موسیقی بعد از شهریور ۱۳۲۰... ۶۸ / کنسرت (ا) ۱۳۲۰ تا
 ۱۳۲۵)... ۶۹ / ارکستر سمفونیک تهران... ۷۰ / دوران رونق هنر موسیقی... ۷۰ / سمپرت های
 موسیقی در ایران... ۷۱ / انجمن موسیقی ملی... ۷۲ / تأسیس بخش موسیقی در ارکستر
 هنرهای زیبای دانشگاه تهران... ۷۳
- ۷۵..... آواز و اپرا در ایران
 آغاز فعالیت های اپرایی در ایران... ۷۵ / اپرت پریچر و پریزاد... ۷۶ / اپرت لیلی و
 مجنون... ۷۷ / لیلی باز در ایران... ۷۹ / برنامه موسیقی کلاسیک با تفسیر در رادیو... ۸۰ /
 جمعیت دوست داران فرهنگ فرانسه... ۸۰ / اداره هنرهای زیبا... ۸۱ / سندیکای
 موسیقی دانان ایران... ۸۱ / انجمن هنری جوانان (۱۳۲۷)... ۸۲ / موسیقی مجلسی در

ایران... ۸۲ / ارکستر سمفونیک تهران و هنرستان موسیقی بعد از پرویز محمود... ۸۴ / مجله موسیقی (دوره دوم)... ۸۷ / هنرستان موسیقی ملی... ۸۸ / کنسرت های تهران در سال های ۱۳۲۸-۱۳۳۰... ۸۹ / اداره کل هنرهای زیبا... ۹۱ / استعفای روبیک گریگوریان... ۹۲ / هنرستان موسیقی و ارکستر سمفونیک بعد از روبیک گریگوریان... ۹۲ / از راه رسیدگان... ۹۴ / گرباغچه بان... ۹۵ / گرباشگاه آراغات... ۹۶ / کنسرت های سمفونیک ملیک ابراهامیان... ۹۶ / کنسرت های تهران در سال های ۱۳۳۰ و ۱۳۳۱... ۹۶ / کنسرت مشترک ارکستر هنرجویان هنرستان و ارکستر سمفونیک تهران... ۱۰۰ / انتشار مجله موزیک ایران... ۱۰۰ / فستیوال ملی هنری تهران... ۱۰۲ / کنسرت در سال های ۱۳۳۲ و ۱۳۳۳... ۱۰۳ / هنرستان های بالت در ایران... ۱۰۴

۱۰۵.....انجمن فیلامونیک تهران

تجربه انتساب بهت هت مدیریت انجمن فیلامونیک... ۱۱۲ / تشکیل کمیته ملی موسیقی یونسکو در ایران... ۱۱۳ / کمیته فنی انجمن فیلامونیک تهران... ۱۱۳ / رئیس شورای بین المللی موسیقی یونسکو در تهران... ۱۱۴ / دوستمین سال تولد موسسارت... ۱۱۴ / دوران رونق انجمن فیلامونیک تهران... ۱۱۵ / تأسیس انجمن فیلامونیک در شیراز... ۱۲۰ / اساسنامه جدید انجمن فیلامونیک تهران... ۱۲۰ / برخی از مهم ترین نامه های انجمن فیلامونیک تهران... (از ۱۳۴۰ تا ۱۳۴۶)... ۱۲۱ / انجمن هنری جوانان... ۱۲۲ تا ۱۳۳۹ (۱۳۳۹ تا ۱۳۴۶)

۱۲۵.....ارکستر سمفونیک تهران

از سنجری تا توییز... ۱۲۵ / از سنجری تا توییز... ۱۲۵ / برنامه های آموزشی ارکستر سمفونیک تهران... ۱۳۷ / کارگاه موسیقی ارکستر سمفونیک تهران... ۱۳۷ / نقدی بر کنسرت ارکستر سمفونیک تهران... ۱۳۹ / نقدی بر ارکستر سمفونیک تهران و ارکستر مجلسی اشتوتگارت... ۱۴۰ / از دست رفته های ارکستر سمفونیک تهران... ۱۴۱ / کنسرت پری ثمر با ارکستر سمفونیک تهران... ۱۴۱

۱۴۵.....مجله موسیقی (دوره های سوم و چهارم)

دوره سوم مجله موسیقی... ۱۴۵ / چهارمین دوره مجله موسیقی... ۱۵۰

۱۵۳.....گروه ها و برنامه های آواز جمعی

گروه آواز جمعی هنرهای زیبای کشور... ۱۵۳ / ارکسترهای آغازین... ۱۵۷ / شورای فنی... ۱۵۷ / تهران... ۱۵۷ / فستیوال آواز هنرجویان وابسته به هنرهای زیبا... ۱۶۰ / اپرای ارفه و اریدیس در تالار نمایش هنرهای زیبای کشور... ۱۶۱ / حسین سرشار و ارکستر سمفونیک تهران... ۱۶۱ / گروه آواز جمعی هنرستان عالی موسیقی و ارکستر سازهای زهی... ۱۶۱ / رستیتال آواز و گیتار... ۱۶۱ / کنسرت گروه آواز جمعی و سولیست های رشته آواز هنرستان عالی موسیقی... ۱۶۱ / رستیتال آواز نسرین آزرمی... ۱۶۲ / اجرای قسمت هایی از اپراهای ورت و لاتراویاتا... ۱۶۲ / رستیتال آواز ژاله

فریدی... ۱۶۲ / رستال آواز حسین سرشار... ۱۶۲ / اپرای کوزی فان توته در تهران... ۱۶۳

۱۶۵..... هنرستان های موسیقی

هنرستان موسیقی از ۱۳۳۱ تا ۱۳۵۷... ۱۶۵ / رؤسای هنرستان از آغاز تا ۱۳۵۷... ۱۷۳ / برنامه تلویزیونی هنرجویان هنرستان عالی موسیقی... ۱۷۳ / هنرستان موسیقی تبریز... ۱۷۳ / هنرستان ملی باله ایران... ۱۷۴ / گروه رقص های ملی و محلی هنرهای زیبای کشور... ۱۷۶

۱۷۹..... کنسرواتوار آزاد تهران

ارکستر سمفونیک کنسرواتوار تهران... ۱۸۳ / کنسرت در سال های ۱۳۲۴ تا ۱۳۴۰... ۱۸۳ / تشکیل وزارت فرهنگ و هنر... ۱۸۴ / کنگره جهانی موسیقی در تهران... ۱۸۵

۱۸۷..... م. آواز هنر ایران (از دهه ۳۰ تا دهه ۴۰)

تانیلا آشور (پیانو)... ۱۸۷ / امیرحسین شیروانی (کلارینت)... ۱۸۷ / عنایت رضایی (آواز)... ۱۸۸ / مین سرشار (آواز)... ۱۸۸ / احمد مصری (آواز)... ۱۸۸ / روحی عافیت پور (آواز)... ۱۸۸ / زاله لاری (آواز)... ۱۸۸ / افسانه خدا بنده لو (آواز)... ۱۸۸ / پری ثمر (آواز)... ۱۸۹ / پری تراب (ویولنسل)... ۱۸۹ / فرشاد سنجری (پیانو)... ۱۸۹ / خانواده خادم میثاق... ۱۸۹ / هادی سپاسی (پیانو)... ۱۹۰ / فرح عافیت پور (آواز)... ۱۹۰ / پری برکشی (پیانو)... ۱۹۰ / جمشید یوسف زاده (پیانو)... ۱۹۰ / گیتی آذری (پیانو)... ۱۹۰ / آودیس جانبازیان (آهنگساز)... ۱۹۱ / روح انگیزیشی (آواز)... ۱۹۱ / آلف مارودیان (رهبری گر)... ۱۹۱ / شهلا دیهیم (پیانو)... ۱۹۱ / پروانه سپهری (ویولنسل)... ۱۹۱ / کینت وارثانیان (آواز)... ۱۹۱ / سرور کابلی (بالت)... ۱۹۱ / هاید چنگیزیان (بالت)... ۱۹۲ / نسرتین آزادی (آواز)... ۱۹۲

۱۹۳..... نگاهی به آواز در ایران

گرنجمن ایران و فرانسه... ۱۹۴ / گر باشگاه آوارات... ۱۹۴ / گری باغچه بان... ۱۹۴ / گروه آواز جمعی هنرهای زیبای کشور... ۱۹۵ / گر هنرستان عالی موسیقی... ۱۹۵ / برنامه های هفتگی هنرستان موسیقی در رادیو تهران... ۱۹۵ / برنامه موسیقی کلاسیک در رادیو ایران... ۱۹۶

۱۹۷..... هنرجویان ایرانی در وین

سرپرستی دانشجویان ایرانی در وین... ۲۰۰ / اداره کل روابط فرهنگی... ۲۰۷

۲۱۳..... موسیقی در رادیو و تلویزیون ایران

ارکستر مجلسی تلویزیون... ۲۱۶ / برخی از برنامه های ارکستر مجلسی تلویزیون ایران... ۲۱۶ / کارگاه موسیقی کودکان و نوجوانان... ۲۲۰ / مرکز حفظ و اشاعه موسیقی ایرانی... ۲۲۲

۲۲۳..... موسیقی در تالار رودکی

از تالار فرهنگ تا تالار رودکی... ۲۲۳ / مشخصات تالار رودکی... ۲۲۵ / نخستین اپرا در تالار رودکی... ۲۲۸ / برخی از برنامه های گشایش تالار رودکی... ۲۳۵ / اپراهای فارسی در تالار رودکی... ۲۴۱ / کارنامه سه ساله تالار رودکی... ۲۴۹ / موسیقی سنتی در تالار رودکی... ۲۴۹

- برخی از کنسرت‌های هنرمندان ایرانی (از ۱۳۴۹ به بعد) / ۲۵۲... فعالیت‌های پنج‌ساله تالار رودکی... / ۲۵۳... دفتر برنامه‌های تلویزیونی تالار رودکی... / ۲۵۴... هنرستان آواز رودکی... / ۲۵۵... نمایشگاهی از فعالیت‌های نه‌ساله تالار رودکی... / ۲۶۴... ارکستر اپرای تهران... / ۲۶۵... تالار رودکی و دهمین سال فعالیت اپرا... / ۲۶۶... فصل سبز تالار رودکی (فصل هنری ۵۶-۱۳۵۵) / ۲۶۹... تالار رودکی در بهار ۱۳۵۶... / ۲۶۹... باله در تالار رودکی... / ۲۷۲... گروه‌های وابسته به تالار رودکی... / ۲۷۷... برنامه‌های خارجی تالار رودکی... / ۲۸۲... موسیقی بومی و رقص‌های محلی در تالار رودکی... / ۲۸۲... نگاهی به برنامه‌های تالار رودکی... / ۲۸۴... جشنواره جهانی فیلم‌های روسیه... / ۲۸۶...
- موسیقی جشن‌های فرهنگ و هنر** / ۲۸۹...
 دومین جشن فرهنگ و هنر... / ۲۸۹... سومین جشن فرهنگ و هنر... / ۲۹۱...
 چهارمین جشن فرهنگ و هنر... / ۲۹۴... پنجمین جشن فرهنگ و هنر... / ۲۹۴...
 ششمین جشن فرهنگ و هنر... / ۲۹۵... هفتمین جشن فرهنگ و هنر... / ۲۹۶...
 هشتمین جشن فرهنگ و هنر... / ۲۹۸... نهمین جشن فرهنگ و هنر... / ۳۰۰...
 دهمین جشن فرهنگ و هنر... / ۳۰۰...
- موسیقی در جشن هنر شیراز** / ۳۰۳...
 اولین جشن هنر شیراز... / ۳۰۳... دومین جشن هنر شیراز... / ۳۰۵... سومین جشن هنر شیراز... / ۳۱۱...
 چهارمین جشن هنر شیراز... / ۳۱۳... پنجمین جشن هنر شیراز... / ۳۱۹... ششمین جشن هنر شیراز... / ۳۲۲...
 هفتمین جشن هنر شیراز... / ۳۲۵... هشتمین جشن هنر شیراز... / ۳۳۰... نهمین جشن هنر شیراز... / ۳۳۵...
 دهمین جشن هنر شیراز... / ۳۳۲... یازدهمین جشن هنر شیراز... / ۳۳۵...
- ژوئیس موزیکال ایران** / ۳۴۱...
 گروه‌های شرکت‌کننده در برنامه‌های ژوئیس موزیکال ایران... / ۳۴۲... ارکستر ژوئیس موزیکال ایران... / ۳۴۴...
 گروه زهی فیلامونیا... / ۳۴۴...
- موسیقی در جشنواره توس** / ۳۴۵...
 اولین جشنواره توس... / ۳۴۵... دومین جشنواره توس... / ۳۴۵... سومین جشنواره توس... / ۳۴۷...
 چهارمین جشنواره توس... / ۳۴۹...
- پایان داستان** / ۳۵۳...
منابع و مآخذ / ۳۵۵...
نمایه / ۳۶۱...
تصاویر / ۳۸۳...

پیشگفتار

روزی از روزهای گرم تابستان چشم به جهان گشودم. بزرگترها می‌گویند کودک «تودل برو» و آرامی-یم و همین جهت همه مرا دوست داشتند، به خصوص مادر بزرگ پدری و پدر بزرگ مادریم. -رم مهدی آریان‌پور، پسر بزرگ یار ماشاءالله سردار جنگ بود که سال‌ها برضد حکومت قاجار ایستاد و در آخر با خدعه و نیرنگ و ثوق الدوله خائن کشته شد.

وقتی یار ماشاءالله را کشتند، پدرم هفده سال بیشتر نداشت و چون حکومت قاجار همه اموال آنان را به غارت برده بود، او مجبور شد کار کند و مخارج خانواده را که عبارت از مادر و خواهر و دو برادر تنی بود، تأمین نماید. مادرم فخرالزمان سپهری به خانواده معروف سپهری تعلق داشت و بسیاری از اهل این شهر، اهل هنر بودند، شعر می‌گفتند و نقاشی می‌کردند. پدر و مادرم صاحب پنج فرزند شدند: برادر بزرگم امیر حسین، انسانی بی‌نظیر و استادی نمونه، برادر کوچکم امیر هوشنگ، شیفته راستین اسلام و خیرم آریان دخت، مادر جامعه‌شناس فقید مهرداد مشایخی و خواهر کوچکم آذر دخت، نویسنده کتاب جالب «پشت دیوارهای بلند».

پدرم کارمند دولت بود و غالباً به سفر می‌رفت. چندی از سال در شهری می‌ماند و البته ما را هم با خود می‌برد، به همین جهت من تحصیلات ابتدایی را در اصفهان و تهران و تحصیلات متوسطه را در مشهد و تهران انجام دادم. از کودکی صدای یک ریشی‌نی داشتم. یک روز با راهنمایی دائیم مرحوم ابراهیم سپهری - که رئیس اداره رادیو بود - به هنرستان موسیقی رفتم. پرویز محمود، رئیس هنرستان و معاون او، روییک گریگوریان صدایم را شنیدند و از فردای آن روز در هنرستان موسیقی مشغول تحصیل آواز شدم.

ضمن تحصیل در هنرستان، در رشته ادبیات فارسی دانشگاه تهران نیز نام نوشتم و سپس از آن به عنوان دبیر در وزارت آموزش و پرورش مشغول کار شدم. در مهر ۱۳۳۷ مرا به اداره هنرهای زیبا منتقل کردند و ضمن سردبیری مجله وزین موسیقی، در تشکیلات بالای دو انجمن فیلارمونیک تهران و انجمن هنری جوانان نقش اساسی داشتم، چند سال بعد نیز به معاونت و مدیریت هنری تالار وحدت انتخاب شدم.